

CBS-Rapport over Molukkers in Nederland: Wat zeggen de cijfers?

Fridus Steijlen

(Dit artikel verscheen simultaan bij het Moluks Historisch Museum op de website 5 februari 2021 en in Marinjo nr 1 2021)

Vorig jaar bracht het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS) het rapport *'Molukkers in Nederland. De sociaaleconomische positie van Molukse migranten, hun kinderen en kleinkinderen'* uit. Dat CBS-rapport kwam als een verrassing. De laatste grote studie naar de sociaaleconomische positie van Molukkers was in 2001 verschenen: *'Molukse jongeren in Nederland. Integratie met de rem erop'* van de hand van Justus Veenman. Daarna verschenen nog wel wat overzichten en regionale studies. Maar een groter overzicht leek er niet in te zitten, omdat Molukkers 'statistisch onvindbaar' waren. Het CBS bleek een 'achterdeurtje' te hebben gevonden, en wel via een koppeling van registraties over onder andere inkomen, onderwijs, medicijnverbruik aan een lijst met Molukse namen uit het bevolkingsregister, officieel de Basisregistratie Personen. Die namenlijst baseerde het bureau op de scheepslijsten van 1951. Niet helemaal duidelijk is, hoe is omgegaan met Europees klinkende namen als De Jong. Het moet een behoorlijke exercitie zijn geweest, maar het is ook wel een beetje beangstigend dat dit kan. Als het mogelijk is om op namen te zoeken in het bevolkingsregister en die te koppelen aan andere registraties, dan beschikt de overheid wel over veel gedetailleerde privéinformatie van ons. Zeker met de kindertoeslagenaffaire in het achterhoofd waarbij algoritmes leidde tot etnisch profileren, kan dat zorgelijk zijn. Terug naar het CBS-rapport. Wat zeggen de cijfers? Wat zit erachter? En zijn ze zorgelijk? Het is onmogelijk om op alle cijfers in te gaan. Een paar hoofdzaken.

Aantallen

Laten we eerst kijken naar de totale cijfers en definities van generaties die worden gebruikt. Schattingen van de omvang van de gemeenschap schommelden tussen 50.000 en 70.000 personen. Op basis van de namenlijst heeft het CBS berekend dat de Molukse bevolkingsgroep bestaat uit 71.000 personen - ongeacht de vraag, of beide of één van de ouders van Molukse afkomst is. Volgens het CBS leefden in 2018 van de eerste Molukse migranten nog 8.000 personen. Dat klinkt wat vreemd, als we bedenken, hoezeer de eerste generatie waarover we meestal spreken, al is uitgedund. Die is op slechts een paar handen te tellen. Het hoge aantal van het CBS komt door de definities die het gebruikt. In de meeste studies spreekt men over de eerste generatie, wanneer men de volwassenen in 1951 bedoelt, en over de tweede generatie, als het om hun kinderen gaat. De wat oudere kinderen in 1951 worden aangeduid als de 'bung- en usi'-generatie. Het CBS hanteert een statistische definitie. Hoewel het af en toe wel spreekt over tweede en derde generatie, gaat het CBS uit van 'Molukse migranten', hun 'kinderen' en hun 'kleinkinderen'. Voor het CBS zijn de 'Molukse migranten' alle mensen die aan boord van de schepen zaten, inclusief de 0- of 1-jarigen. Samen met hun ouders, oudere broers en zusters vormen die baby's de 'Molukse migranten' of eerste generatie. De aanpak van het CBS is begrijpelijk. Het nadeel is dat Molukkers met uiteenlopende ervaringen - bijvoorbeeld aan het einde van de woonoordperiode en pas eind jaren zeventig van de vorige eeuw naar de basisschool - als een categorie worden beschouwd.

Wonen

Vaak werd geschat dat zeker 60% van de Molukse gemeenschap buiten de wijk woont. Het CBS komt niet met een hard cijfer over wie er in de wijk woont. Wel heeft het bureau kunnen vaststellen dat 63% van de Molukkers in een 'Molukkers gemeente' woont. Voor de eerste generatie ligt dat percentage het hoogst, voor de derde het laagst. Opvallend is dat er meer mensen met vier Molukse grootouders in een 'Molukkers gemeente' wonen dan Molukkers met minder dan vier Molukse grootouders. Overigens is hier wel direct een disclaimer op zijn plaats. Alle tantes die met de schepen meekwamen, van wie er 27,5% niet-Moluks was, worden als Molukse grootouder gerekend. Niet alle cijfers die het CBS geeft, zijn echt zinvol. Zo berekent het dat, vergeleken met de Molukse bevolkingsgroep (63%), slechts 35% van de Nederlandse bevolking in een Molukkers gemeente woont. Met zo'n vergelijking kun je eigenlijk alleen iets, als ook was gekeken naar de vraag, hoeveel Nederlandse bewoners nog in de gemeente wonen waar zij zijn geboren. Even weinigzeggend is de berekening dat Leerdam relatief de grootste Molukse populatie van Nederland heeft. Dat zegt alleen iets over de verhouding tussen het aantal Molukse en niet-Molukse inwoners, maar weinig over bijvoorbeeld de spreiding van Molukkers over Nederland. Zodra Leerdam fuseert met een andere gemeente, dan kan Leerdam die 'toppositie' direct verliezen.

Onderwijs

De onderwijspositie van Molukkers was tot nu toe in veel sociaaleconomisch onderzoek een punt van zorg. Veenman kwam in de jaren negentig tot hoopvolle conclusies. De tweede generatie was bezig met een inhaalslag, en het zou mooi zijn, wanneer de derde generatie die zou voortzetten. In 2001 moest hij helaas constateren dat die vooruitgang er niet in zat. Het CBS komt tot eenzelfde conclusie: Molukkers haalden tussen 2013 en 2018 minder vaak een startkwalificatie (minimaal MBO 2). Ook was er sprake van een hoge schooluitval, terwijl Molukkers een lager opleidingsniveau behaalden dan de Nederlandse bevolking.

Het CBS berekende ook, of de onderwijsprestaties van Molukkers verschillend waren in vergelijking met Nederlanders in een vergelijkbare uitgangspositie. Met andere woorden: een decompositieanalyse - zoals dat zo mooi heet, waarbij de ouders een vergelijkbaar opleidingsniveau en inkomen alsook een vergelijkbare gezinssituatie hebben. De verschillen zijn dan een stuk kleiner. Dat stemt aan de ene kant positief; het was ernstiger geweest, als de verschillen dan ook groot waren. Aan de andere kant stemt het pessimistisch, want dat betekent dat de achterstand die vanaf de aankomst is opgebouwd, niet lijkt te worden ingelopen. In de achtergrondschets van de onderwijspositie door het CBS zit wel een bijzondere omissie. Het schrijft dat de achterstanden hardnekkig waren en dat die mede werden veroorzaakt door het lage onderwijsniveau van de ouders. Volgens het CBS was het Nederlandse beleid er in het begin op gericht om Molukkers zoveel mogelijk Nederlands onderwijs te geven. Wat het bureau vergeet te melden is dat in de beginjaren de meeste Molukse leerlingen door de Nederlandse autoriteiten werden doorverwezen naar het lager beroepsonderwijs: jongens naar de Lagere Technische School, en meisjes naar de Huishoudschool.

Werk

De CBS-verslaglegging over de positie van Molukkers op het gebied van werk volgt een vergelijkbaar traject met dat van onderwijs. Uit eerdere studies bleek al dat de arbeidsdeelname van Molukkers lager was dan van Nederlanders. Molukkers beginnen eerder met werken, bereiken minder hoge lonen en hebben vaker uitzendwerk, waardoor ze een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt hebben. De verschillen zijn echter niet groot en fluctueren per categorie. Zo werken 65- tot 75-jarige Molukkers iets meer dan Nederlanders. En werken Molukse vrouwen, vergeleken met Nederlandse vrouwen, iets vaker fulltime. Maar waarom dat is, kan niet uit de cijfers worden gelezen.

En opnieuw, wanneer een vergelijking wordt gemaakt met een sociaaleconomisch vergelijkbare groep Nederlanders (de decompositieanalyse), dan blijken de verschillen een stuk minder te zijn. Die worden dan bijna miniem. De 'kinderen van de migranten' (tweede generatie) doen het dan beter, maar de 'kleinkinderen' juist weer slechter dan de Nederlanders. We kunnen dan ook opnieuw concluderen dat de bestaande achterstand niet wordt ingelopen, omdat de arbeidsparticipatie van de Molukse bevolkingsgroep gemiddeld genomen stagneert.

Jeugdzorg, jeugdhulp en criminaliteit

In eerdere studies is niet apart aandacht besteed aan de positie van Molukkers in relatie tot de jeugdzorg en criminaliteit. Het CBS had schijnbaar ook toegang tot registers over jeugdbescherming, jeugdzorg en over verdachten van misdrijven.

In 2018 kregen Molukse jongeren iets minder jeugdhulp (steun voor de jongeren) dan Nederlandse jongeren. Volgens het CBS kregen jongeren met meer Molukse grootouders minder jeugdhulp dan jongeren met minder Molukse grootouders. Dat kan wijzen op ondersteuning vanuit de gemeenschap. Maar alleen op basis van de cijfers valt dat niet met zekerheid te zeggen.

Voor jeugdbescherming (ingrijpen van buiten voor de veiligheid van de jongere) lagen de cijfers anders. Daar scoorden Molukse jongeren anderhalf keer hoger dan Nederlandse jongeren. Wat de oorzaak hiervan is, kan niet uit de cijfers worden opgemaakt.

Voor cijfers over verdenking van Molukkers van een misdrijf maakte het CBS gebruik van registraties tussen 2014 en 2018. Die wezen uit dat personen met een Molukse achtergrond bijna twee keer zo vaak van een misdrijf werden verdacht als personen met een Nederlandse achtergrond (respectievelijk 10,7 en 6,2%). Molukse vrouwen werden, vergeleken met Nederlandse vrouwen, iets meer verdacht van criminaliteit, terwijl - niet onverwacht, maar een regulier patroon - jongeren vaker werden verdacht dan ouderen.

Probleem bij al deze analyses is dat aantallen weinig zeggen. Waar worden ze van verdacht?

Geweldpleging? Financiële delicten? Ook voor criminaliteit voerde het CBS een decompositieanalyse uit. Het bureau kon de verschillen echter niet verklaren.

Gezondheid

Het laatste domein dat het CBS heeft bestudeerd, is gezondheid - zij het beperkt. Wat betreft medicijngebruik zijn alleen antidepressiva, antipsychotica en medicijnen tegen obesitas vergeleken, terwijl ook is gekeken naar de ziektekosten van Molukkers. Molukkers betalen minder ziektekosten, omdat ze gemiddeld jonger zijn. Zij slikken minder antipsychotica, maar slikken wel twee keer zoveel diabetisch medicijnen. Dat laatste is zorgelijk, want dit heeft met eetpatronen en beweging te maken. Op zich zou hier een 'decompositieanalyse' op zijn plaats zijn geweest, omdat obesitas kan samenhangen met de sociaaleconomische positie van mensen. Het CBS laat ons hier helaas in de steek. Mogelijk kan en mag vanwege privacy geen verbinding tussen het bevolkingsregister en medicijngebruik worden gemaakt. Dat roept wel de vraag op, waarom het hoofdstuk gezondheid (en eventueel ook 'jeugdzorg') in het CBS-rapport is opgenomen. Als die niet gelijkwaardig aan onderwijs en werk kan worden vergeleken, wat is dan de toegevoegde waarde?

De balans: moeten we ons zorgen maken?

Wat betekent het CBS-rapport nu? Wat zeggen de cijfers, en zijn die zorgelijk of niet? Het is tijd om de balans op te maken. Het is mooi dat er nu betrouwbare cijfers zijn over het aantal Molukkers in Nederland, alsook over de vraag, hoeveel Molukkers nog in de Molukkers gemeenten wonen.

De cijfers over de onderwijs- en arbeidspositie stemmen tot nadenken. Het lijkt erop dat beide posities de laatste twintig jaar niet zijn veranderd. De decompositieanalyse (vergelijken met

Nederlanders in dezelfde uitgangspositie) laat zien dat de posities van Molukkers lijken op de Nederlandse. Dat lijkt positief, maar dit betekent ook dat de Molukse bevolkingsgroep als geheel wat betreft deelname aan onderwijs en arbeid nog steeds te maken heeft met achterstand. Wat de cijfers niet laten zien, is hoe dat komt. Waar lopen Molukkers tegenaan? Er zijn wel degelijk Molukkers die betere posities hebben weten te bereiken. Welke wegen hebben zij bewandeld? Helaas geven de cijfers daar geen antwoord op. Daarvoor zou kwalitatief onderzoek moeten worden gedaan. Datzelfde geldt voor de verschillen die het CBS soms ziet tussen Molukkers met vier of minder Molukse grootouders, zoals bij de jeugdhulp het geval is. Is er een relatie, en hoe werkt die? Eenzelfde verhaal geldt voor de cijfers over medicijngebruik. Waarom bijvoorbeeld minder antipsychotica? Heeft dat te maken met onderlinge steun? En dat hoge cijfer voor die diabetisch medicijnen? Wat is daar de oorzaak van?

De waarom- en hoe-vragen komen ook direct bovendrijven bij de cijfers over verdeningen van misdrijven. Waarom zijn die zo hoog? Heeft daarin misschien meegespeeld dat het Openbaar Ministerie tussen 2014 en 2018 onderzoek deed naar de motorclub Satudarah om het te kunnen verbieden, waardoor de combinatie tussen Molukkers en criminaliteit even onder het vergrootglas lag? Of hebben de conflicten in meerdere Molukse wijken over de toewijzing van leegstaande woningen, waarbij een steen door de ruit ging of een huis werd beklad, daaraan bijgedragen? Op dit soort relevante vragen kan alleen antwoord komen, zodra de cijfers meer inhoud krijgen.

Het CBS-rapport dat de Molukse bevolkingsgroep bij wijze van spreken een beetje uit de statistische schaduw heeft gehaald, heeft vooral een attenderende waarde. Het zegt ons dat de sociaaleconomische achterstand die er was, slechts heel langzaam wordt ingelopen. Maar het laat ons niet zien, hoe dat komt. De cijfers wijzen ook op zorgpunten op het terrein van welzijn, gezondheid en criminaliteit. Maar ze zeggen niet wat de werkelijke problematiek is, wat de achtergrond daarvan is - en bijgevolg ook niet, hoe je dingen kunt verbeteren. In die zin roept het rapport om kwalitatief vervolgonderzoek.